

05 יולי 2010
כ"ג תמוז תש"ע

**השפעה צפויה של שינוי בשכר המינימום על תחולת העוני
ועדכון תוצאות אי-הציות לשכר המינימום בשנת 2008**

מאת

אלכס פרומן, מירי אנדבלד, דניאל גוטליב

להלן התוצאות של תרחיש, שבו מועלה שכר המינימום ב-19.5% (בהתאם להצעה) מ-20.70 ₪ ל-24.75 ₪ לשעה.

1. **הנחות התרחיש:** לשם פשטות, מונח כי כל מי שעבד יעבוד וכל מי ששכרו היה עד שכר המינימום יישאר במיקומו היחסי אך יקבל תוספת דומה באחוזים¹. כלומר בתרגיל זה לא מונחת אכיפה מלאה מתחת לשכר מינימום אלא מעין גרירת שכר, דהיינו המשך קיום התפלגות השכר הקיימת, אך ברמת שכר גבוה יותר בהתאם לשיעור העלאת שכר המינימום. הנחה נוספת היא שהדבר לא ישפיע – לא לרעה ולא לטובה – על התעסוקה. זו אמנם הנחה גורפת אך היא פחות בעייתית משנראה במבט ראשון, שכן קיים ויכוח עז בספרות המקצועית בעולם בנושא זה והוא לא הוכרע. יש מי שטוען בעיקר להשפעה שלילית על התעסוקה, בין היתר עקב הפגיעה ברווחיות העסקים². מהצד האחר יש מאז אמצע שנות ה-90 ממצאים הולכים ומתרבים לגבי השפעה הפוכה: לפי גישה זו שנציגה הבולטים הם A. Krueger ו-D. Card³, עליית שכר המינימום לא רק שלא פוגע בתעסוקה אלא שהוא אף עשוי להביא לשיפור התעסוקה בקרב מעוטי מיומנויות. בין היתר בגלל השיפור בכדאיות היציאה לעבודה. ייתכן אפוא בהחלט ששתי ההשפעות מתקיימות במקביל וכי השאלה איזה מהן גוברת בסיטואציה כלכלית מסוימת היא שאלה לא פתורה. לכן הנחה של אי-שינוי לא בהכרח נחותה בהשוואה להנחה אחרת.

תוצאות התרחיש: כתוצאה מהעלאת שכר המינימום, בהנחות הנ"ל, תחולת העוני (על בסיס נתוני 2008) יורדת ב-1.6 נקודות אחוז, שמהווים שיעור ירידה (בהשוואה לתחולת העוני של 2008) של כ-9%. מספר המשפחות שייחלצו מעוני לפי תרחיש זה הוא בסביבות 34,000 ומספר הנפשות הנחלצות מעוני מגיע לכ-130,000 נפשות.

¹ אכן נמצאה תופעה של עליית שכר יחסית גם מתחת לשכר המינימום במחקרם של קרנית פלוג, ניצה קסיר ויונה רובינשטיין, 2000, "השפעת שכר המינימום בענפים עתירי עבודה פשוטה במשק הישראלי", בנק ישראל.

² נציגים בולטים של גישה זו הם הכלכלנים D. Neumark ו-W. Wascher.

³ ראו:

Card, D., and A. Krueger, 1995, "Myth and measurement: The new economics of the minimum wage", Princeton: Princeton University Press.

- אי הציות לשכר המינימום החריף גם השנה לגבי שכירים חלשים. להלן מספר עובדות שניתן ללמוד מסקר ההכנסות של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה לגבי מצב אי-הציות לשכר המינימום בשנת 2008.⁴
- צעירים, נשים, רווקים, ערבים, משרה חלקית**
פער ממוצע 21%
שיפור בעוני – 0.7 נקודות אחוז.
2. **13.8% מכלל העובדים** קיבלו פחות משכר המינימום, שיעור דומה למדי לזה של 2007.⁵
 3. בקרב נשים, וכן בקרב רווקים/רווקות הסיכוי להשתכר מתחת לשכר המינימום גבוה יותר – 15.4% ו-22.7% בהתאמה.
 4. התופעה של אי-ציות נפוצה יותר כלפי עובדים צעירים (עד גיל 25) ומבוגרים (+65) מאשר בגילאי הביניים. שיעור העובדים שמשתכרים פחות משכר מינימום עמד בשנת 2008 על כשליש וכחמישית בהתאמה. התופעה נמשכה ב-2008 ביתר שאת בהמשך למגמה שהחלה במהלך 2005.
 5. בולטת הרמה הגבוהה של אי-ציות בתשלום שכר מינימום לעובדים מעוטי השכלה (12 שנות לימוד ומטה). כ-30% מהעובדים שלמדו 8 שנים ופחות אינם משיגים שכר מינימום.
 6. אי-הציות חמור יותר באוכלוסייה הערבית מאשר באוכלוסייה היהודית. שיעורם גדל בשנים 2005 עד 2008 ב-7 נקודות אחוז מרמה של 18% ל-25%. בקרב יהודים התופעה ירדה במקצת ב-2008 לעומת 2007 – מ-13% לכ-12%.
 7. הציות של מעסיקים לגבי עובדים במשרה חלקית נמוך יותר מאשר במשרה מלאה – 16.6% לעומת 12.6%.
 8. בקרב עולים המצב חמור במיוחד ככל שהם פחות וותיקים: כ-38% מהם משתכרים מתחת לשכר מינימום בעוד ששיעורם יורד לכ-21% אם שהייתם בארץ היא מ-1990.
 9. הענפים הבולטים באי-ציות לשכר מינימום הם: שירותים למשק בית (39%), חקלאות (29%), שירותי אירוח ואוכל (26%), בינוי (21%).
 10. משלחי יד המזוהים עם הפרה של חוק שכר המינימום על ידי מעבידיהם הם של עובדים בלתי מקצועיים (30%), עובדים מקצועיים בחקלאות (28%), סוכנים, עובדי מכירות ועובדי שירותים (24%).
 11. כ-36% מהעניים העובדים, שכרם מתחת לשכר המינימום. מתוך המשתכרים פחות משכר המינימום כ-21% הם עניים, שהוא שיעור כמעט כפול מזה של עובדים עניים מכלל העובדים (כ-12%).

⁴ ראו גם מחקר קודם של אליאב, אנדבלד, גוטליב, קצינובסקי, 2009, "מגמות לאי-ציות בשכר המינימום - המקרה הישראלי", www.btl.gov.il

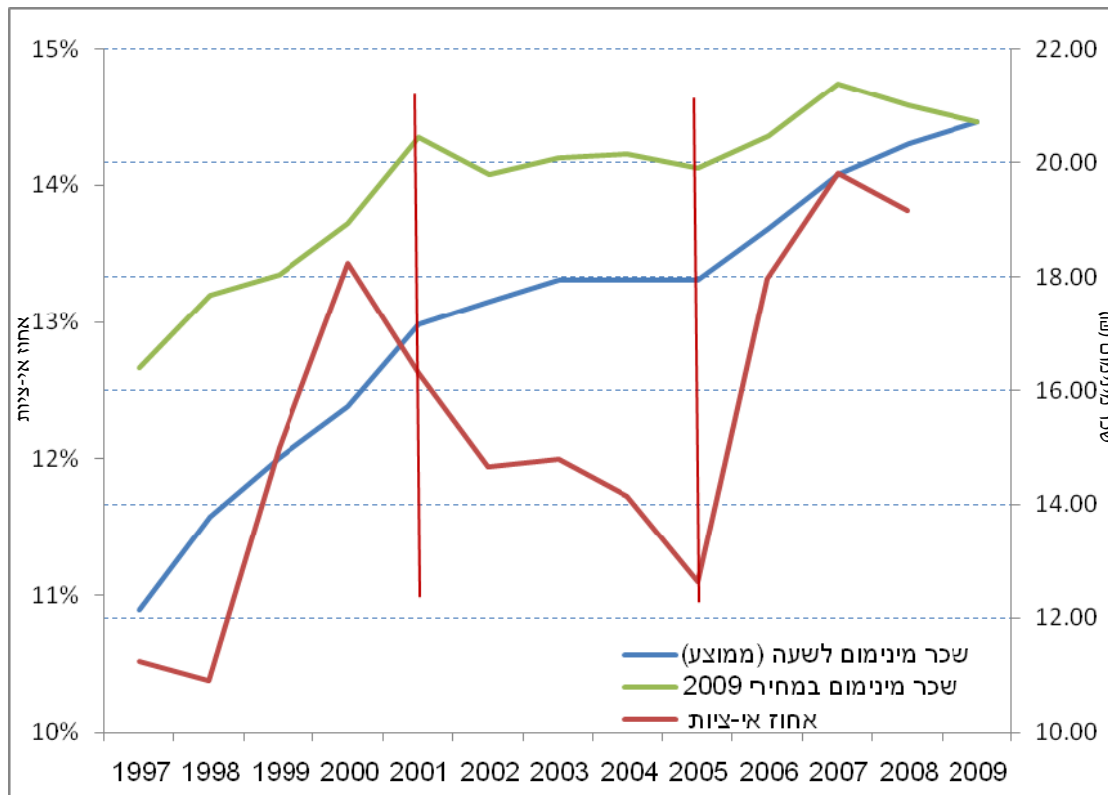
⁵ כל המספרים המובאים כאן לגבי ציות לשכר מינימום הם אומדנים המבוססים על נתוני שכר לשעה.

12. הפער הממוצע של השכר בפועל (של מי שמשתכר פחות משכר מינימום) היה ב-2008 כ-21% משכר המינימום.

13. סימולציה אשר לפיה השכר של משתכרים מתחת לשכר המינימום מועלה לרמה של שכר מינימום ובהנחה שהדבר לא יגרום בשום מקרה לפיטורים, תחולת העוני הכללית הייתה יורדת מ-19.9% ל-19.2%, שמהווים ירידה של כ-3.5%. בקרב משפחות חד-הוריות הירידה מעט גדולה יותר: מ-28.8% ל-26.7%. משמעות התוצאה היא שאכיפת שכר המינימום משפיעה בין היתר על שכבת העובדים שהם מעט מעל קו העוני.

14. התרשים להלן מרמז על התרחבות אי-הציות בתקופות של עליה בשכר המינימום והתייצבות רמת הציות בתקופות שבהן מתייצבת גם רמת השכר ברמה הגבוהה החדשה. כך קרה בתקופה של 1997 עד 2001, שבה השכר עלה (הן במונחים נומינאליים והן במונחים ריאליים). בתקופה השנייה (2005 עד 2008) העלייה הנומינאלית בשכר המינימום הייתה מתונה יותר ובמונחים ריאליים השכר הריאלי אף נשחק בשנים 2008 ו-2009. מעניין לציין שעם התייצבותו של השכר ב-2008 יש אולי גם ניצנים של שיפור בציות ובאכיפה. ייתכן שזוהי תוצאה משולבת של ההתאמה בפיגור שאובחנה לעיל ושל הגברת מאמצי האכיפה של משרד התמ"ת.

לסיכום: אם נחבר את שתי ההשפעות יחד – העלאת שכר המינימום ואכיפה מלאה (הנחה שסיכוייה להתגשם נמוכים), פוטנציאל הצמצום של העוני מגיע לכ-2.3 נקודות אחוז. דהינו במקרה כזה העוני יורד מכ-19.9% (במונחים של 2008) לכ-17.6%, ירידה של כ-12%.